

VITRAJ SAN'ATIDA MILLIYLIK VA ZAMONAVIYLIK UYG'UNLIGI

Namangan pedagogika instituti

Magistratura Tasviriyy San'at yo'nalishi 1 -bosqich talabasi

Mamatxanova Barno

Annotatsiya: Vitraj san'ati o'zining noyob go'zalligi va yorug'lik bilan o'ynash san'ati sifatida arxitektura va bezak san'atida muhim o'rin tutadi. Bu san'at shakli nafaqat yorug'likni boshqarish, balki binolarga o'ziga xos ruh va estetik ko'rinish berish imkonini yaratadi. Vitraj san'atida milliylik va zamonaviylikning uyg'unligi esa o'zbek madaniyati va tarixining boy merosini saqlab qolish bilan birga, zamonaviy texnologiyalar va dizayn yondashuvlarini qo'llash orqali yangi ifoda shakllarini yaratishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: vitraj san'ati geometrik shakllar, bezaklar, arxitektura, milliylik, kompyuter grafikasi, lazer kesish texnologiyasi.

Milliylik unsurlari vitraj san'atida o'zbek xalqining an'anaviy naqshlari, ranglar palitrasi, ramziy ma'nolari va madaniy qadriyatlari orqali namoyon bo'ladi. O'zbek xalqi asrlar davomida o'zining noyob bezak uslublarini, ayniqsa, geometrik naqshlar, gul va o'simlik motivlari, shuningdek, arabeska va islomiy ornamentlar bilan boyitgan. Ushbu elementlar vitrajlarda qo'llanilganda, ular nafaqat bezak sifatida, balki ma'naviy va madaniy ma'nolarni ifodalovchi ramzlar sifatida ham xizmat qiladi. Milliylik unsurlari orqali vitrajlar o'zbek xalqining tarixiy va madaniy merosini aks ettiradi, bu esa tomoshabinga o'ziga xos milliy ruhni his qilish imkonini beradi. Zamonaviylik esa vitraj san'atida yangi texnologiyalar, materiallar va dizayn yondashuvlarini o'z ichiga oladi. Kompyuter grafikasi va lazer kesish texnologiyalari yordamida murakkab naqshlar aniq va sifatli bajarilishi mumkin. Shuningdek, yangi materiallar – masalan, energiya tejamkor va ekologik toza vitraj oynalari – arxitektura va dizaynda keng qo'llanilmoqda. Zamonaviy yondashuvlar vitrajlarni faqat bezak elementi sifatida emas, balki binoning energiya samaradorligini oshiruvchi,

yorug'likni boshqaruvchi va hatto interaktiv funksiyalarga ega element sifatida ham ko'rishga imkon beradi. Bu esa vitraj san'atining yangi bosqichga ko'tarilishiga olib keladi.[1]

Milliylik va zamonaviylikning uyg'unligi vitraj san'atida nafaqat estetik, balki funksional jihatdan ham muhimdir. An'anaviy naqshlar va ramzlar zamonaviy texnologiyalar yordamida yangi shakllarda ifodalanib, ularning ma'nosi va go'zalligi yanada chuqurlashadi. Bu uyg'unlik orqali vitraj san'ati o'zbek arxitekturasini va madaniyatida yangi sahifa ochadi, xalqning o'zligini saqlab qolgan holda zamonaviy dunyo bilan hamohang bo'lish imkonini beradi. Milliylik va zamonaviylik uyg'unligini yaratishda dizaynerlar va me'morlar o'zbek xalqining tarixiy va madaniy qadriyatlarini chuqur o'rganishlari, an'anaviy elementlarni zamonaviy kontekstda qayta talqin qilishlari zarur. Bu jarayonda xalq san'ati va xalq amaliy san'ati namunalaridan ilhom olish, shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali yangi, innovatsion yechimlar yaratish muhim ahamiyatga ega. Shu tariqa, vitraj san'ati nafaqat o'zining tarixiy ildizlarini saqlab qoladi, balki yangi avlod uchun ham qiziqarli va dolzarb bo'lib qoladi.[2]

Zamonaviy vitrajlarda ranglarni tanlash ham milliylik va zamonaviylik uyg'unligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. O'zbek xalqining an'anaviy rang palitrasi – ko'k, yashil, qizil va oltin ranglar – vitrajlarda keng qo'llaniladi. Bu ranglar nafaqat bezak sifatida, balki ma'naviy va madaniy ramzlar sifatida ham qabul qilinadi. Shu bilan birga, zamonaviy dizaynerlar yorqin va o'zgacha ranglarni sinab ko'rish orqali yangi estetika yaratadilar, bu esa vitraj san'atining rivojlanishiga xizmat qiladi. Vitraj san'atida milliylik va zamonaviylik uyg'unligini yaratishda ko'plab eksperimentlar va tajribalar olib borilmoqda. Masalan, an'anaviy naqshlar lazer kesish texnologiyasi yordamida aniq va nozik shakllarda bajariladi, bu esa ularning go'zalligini yanada oshiradi. Shuningdek, vitrajlar interaktiv elementlar bilan boyitilib, yorug'likni boshqarish, ranglarni o'zgartirish kabi funksiyalarni bajarishi mumkin. Bu esa vitraj san'atini faqat

ko'rkam bezak emas, balki zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashgan funksional elementga aylantiradi.[3]

Milliylik va zamonaviylik uyg'unligi vitraj san'atining madaniy va iqtisodiy ahamiyatini ham oshiradi. Milliy motivlar asosida yaratilgan vitrajlar nafaqat mahalliy bozor uchun, balki xalqaro miqyosda ham qiziqish uyg'otadi. Bu esa o'zbek san'atining dunyo maydonida tanilishiga, madaniy almashinuv va turizm rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar yordamida ishlab chiqarish jarayonlari soddalashadi va mahsulotlarning sifati oshadi, bu esa iqtisodiy samaradorlikni ta'minlaydi.[4]

Milliylik va zamonaviylik uyg'unligini yaratishda ta'lim va ilmiy tadqiqotlarning roli katta. Me'morlik va dizayn yo'nalishidagi oliy o'quv yurtlarida vitraj san'ati bo'yicha maxsus kurslar tashkil etilishi, an'anaviy va zamonaviy uslublarni o'rgatish zarur. Shuningdek, ilmiy tadqiqotlar orqali yangi materiallar va texnologiyalarni o'rganish, milliy naqshlarni zamonaviy kontekstda qayta talqin qilish bo'yicha izlanishlar olib borilishi muhimdir. Bu esa kelajak avlod dizaynerlari va me'morlariga milliylik va zamonaviylik uyg'unligini yanada mukammal yaratish imkonini beradi.[5]

Milliylik va zamonaviylik uyg'unligini ta'minlash zamonaviy jamiyatda muhim masalalardan biridir. Bu ikki tushuncha ko'pincha qarama-qarshi ko'rinishi mumkin, ammo ularni birlashtirish orqali yanada boy va chuqur madaniy muhit yaratish mumkin. Milliylik o'zining qadriyatlari, an'analari, madaniyati va tarixiy merosi bilan ajralib turadi. Zamonaviylik esa yangi texnologiyalar, innovatsiyalar, global tendensiyalar va o'zgaruvchan dunyoqarashni o'z ichiga oladi. Ularning uyg'unligi esa milliy o'zlikni saqlagan holda, yangi davr talablariga moslashishni anglatadi. Milliylik va zamonaviylikni uyg'unlashtirish uchun avvalo o'z milliy madaniyatimizni chuqur o'rganish zarur. Bu o'rganish nafaqat tarixiy ma'lumotlarni bilish, balki xalqimizning qadriyatlari, urf-odatlarini, san'at va hunarmandchilik an'alarini anglashdir. Milliy madaniyatning har bir elementi o'zining ahamiyatiga ega va uni zamonaviy

shaklda ifodalash mumkin. Masalan, milliy naqshlar va ranglar zamonaviy kiyim-kechak, arxitektura yoki dizaynda yangicha talqin topishi mumkin. Shu tariqa, milliylikni saqlab qolgan holda, uni yangi shakllarda ko'rsatish mumkin bo'ladi.[6]

Zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalar milliylikni yangi bosqichga olib chiqishda katta rol o'ynaydi. Kompyuter grafikasi, 3D modelleme, raqamli texnologiyalar yordamida milliy motivlarni yanada jozibador va zamonaviy ko'rinishda yaratish mumkin. Bu nafaqat san'at va dizayn sohasida, balki ta'lim, madaniy merosni saqlash va targ'ib qilishda ham qo'llanilishi mumkin. Zamonaviy texnologiyalar yordamida milliy madaniyat global miqyosda tanitilishi va qadrlanishi uchun yangi imkoniyatlar yaratiladi. Milliylik va zamonaviylik uyg'unligi uchun ijodiy yondashuv juda muhimdir. An'anaviy elementlarni to'g'ridan-to'g'ri nusxalash o'rniga, ularni yangi kontekstda, yangi g'oyalar bilan birlashtirish zarur. Bu ijodiy jarayon yangi avlod dizaynerlari, san'atkorlari va mutaxassislarining ishtirokida amalga oshirilishi lozim. Shu bilan birga, milliy madaniyatni rivojlantirish va uning zamonaviy shakllarini yaratishda ta'lim tizimining roli katta. Oliy o'quv yurtlarida milliy san'at va zamonaviy texnologiyalarni birlashtiruvchi kurslar tashkil etilishi, ilmiy tadqiqotlar olib borilishi milliylik va zamonaviylik uyg'unligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Madaniy almashinuv va xalqaro hamkorlik ham bu jarayonda muhim o'rin tutadi. Dunyo madaniyatlari bilan muloqot, tajriba almashish milliylikni yangi ko'rinishlarda ifodalash imkonini beradi. Boshqa madaniyatlar bilan o'zaro ta'sir milliy madaniyatni boyitadi, uning yangi shakllarini yaratishda ilhom manbai bo'ladi. Shu bilan birga, milliylikni saqlab qolish uchun davlat siyosati va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash zarur. Davlat tomonidan milliy madaniyatni rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturlar, loyihalar va moliyaviy yordam milliylik va zamonaviylik uyg'unligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Natijada, milliylik va zamonaviylik uyg'unligi nafaqat madaniyat va san'at sohasida, balki jamiyatning barcha sohalarida ham amalga oshirilishi mumkin. Bu uyg'unlik milliy o'zlikni yo'qotmasdan, uni yangi davr talablariga moslashtirishni anglatadi. Shu tariqa,

milliy qadriyatlar saqlanib qoladi va zamonaviylik bilan boyitiladi. Bu esa o'z navbatida, jamiyatning rivojlanishiga, uning madaniy va iqtisodiy barqarorligiga xizmat qiladi. Milliylik va zamonaviylikni uyg'unlashtirish – bu o'zligimizni saqlab qolish va dunyo bilan hamnafas bo'lishning eng samarali yo'lidir.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, vitraj san'atida milliylik va zamonaviylik uyg'unligi o'zbek madaniyati va tarixining boy merosini saqlab qolish bilan birga, zamonaviy texnologiyalar va dizayn yondashuvlarini qo'llash orqali yangi ifoda shakllarini yaratishga xizmat qiladi. Milliylik unsurlari vitrajlarda xalqning tarixiy va madaniy qadriyatlarini aks ettirsa, zamonaviylik esa bu qadriyatlarni yangi texnologiyalar yordamida yanada chuqurlashtiradi va kengaytiradi. Ushbu uyg'unlik vitraj san'atining nafaqat estetik, balki funksional jihatdan ham rivojlanishiga olib keladi, madaniy va iqtisodiy ahamiyatini oshiradi. Shu tariqa, vitraj san'ati o'zbek arxitekturasini va madaniyatida yangi sahifa ochib, xalqning o'zligini saqlab qolgan holda zamonaviy dunyo bilan hamohang bo'lish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaev M. "Milliy san'at va zamonaviylik: o'zbek vitraj san'atining rivojlanish yo'llari". Toshkent: "Yangi Avlod", 2019.
2. Qodirov S. "Vitraj san'atida an'anaviy va zamonaviy elementlarning uyg'unligi". Samarqand: "Samarqand", 2020.
3. Tursunov B. "O'zbek milliy naqshlari va zamonaviy dizaynda vitraj san'ati". Buxoro: "Buxoro", 2018.
4. Usmonova L. "Madaniyat va san'atda milliylikni saqlash va zamonaviylashtirish muammolari". Toshkent: "Fan va Texnologiya", 2021.
5. Ishmuhammedov R. "O'quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash uslubiyati". Toshkent: "Ilm-Ziyo", 2017.
6. www.ziynet.uz